

*“Néztem magamat,
amint nézem magamat.”
(Jacques Lacan¹)*

– Pelesék
Dóra

Tükör/Ember

A Koronczai Endre-féle
személyességről

Ha van olyan kérdés, amelynek hallatán szinte minden laikus művészetkedvelő és szakavatott interpretátor egyöntetűen felhördül, akkor az nem más, mint a művész szándékának megfejtésére irányuló találgatás, a „vajon mit akarhatott az alkotó?” kérdés. A biografikus megközelítés, illetve a művet létrehozó alkotói intenciók analizálása több szempontból is felesleges vállalkozásnak tűnik.

A laikusok számára azért, mert ha egy mű az alkotó személyes motivációinak ismerete nélkül ért(elvez)hetetlen, s csak hosszas előtanulmányokat követően befogadható, akkor a dekódolás sikerrel kecsegtető, ámde a végeredmény tekintetében meglehetősen kétes kimenetelű művelete már önmagában is túlságosan idő- és energiaigényes elfoglaltságnak, maga a műalkotás pedig öncélú produktumnak tűnik. A szakmabeli közönség irtózasának oka az efféle kérdésektől nem kevésbé prózai. Az olyan mű, amely nem képes túlmutatni önmagán, s nem helyezhető el egy tágabb (képző)művészeti, kulturális, netán társadalmi kontextusban, amely nem hordoz és közvetít a tágon értelmezett kortárs művészeti közeg illetve az eleven befogadói közösségek valamennyi résztvevője számára releváns és aktuális tartalmakat, az – legyen bármily tetszetős – természeténél fogva nem (lehet) több a tét nélküli dekorativitás egy újabb megnyilatkozásánál. A „vajon mit akarhatott az alkotó?” kérdés tehát a befogadói, s így szükségszerűen az alkotói oldalról is „tiltólistára” kerül. Legalábbis látszólag.

Van ugyanis valaki, aki kikezdi a fenti hallgatólagos „szabályt”, aki rendre kritika tárgyává teszi a (képző)művészet hagyományos megközelítésmódjait abban a reményben, hogy kitérítse a művészetről való gondolkodás gyakran szűkösnek tűnő kereteit. Aki nem ad lehetőséget a találgatásra, hanem ő maga dekódolja saját műveit: beavatja a szemlélőt az adott munka pszichológiai, filozófiai, gondolati háttérébe. Készséggel feltárja saját elképzelésének kiindulópontjait, a művek elkészítésének gyakran rendkívül személyes, mindazonáltal rejtett mozgatórugóit. És miközben megmutat, felfejt, leleplez, kész válaszok helyett sokszor zavarba ejtő kérdéseket fogalmaz meg. Olyan kérdéseket, amelyekre minden egyes szemlélőnek egyedül kell megtalálnia a *saját* válaszait. Igyekszik bevonni a befogadót az alkotóval való együttgondolkodásba. Célja, hogy a néző aktív részese legyen a művészeti kísérlet(ek)nek: hogy pontosan tudja, *mit akart az alkotó* – s azután szabadon dönthessen arról, vajon sikerült-e neki (közérthető formában) megvalósítani mindazt, amit korábban eltervezett. E rejtélyes valaki pedig nem más, mint Koronczai Endre.

Az a Koronczai Endre, aki gondolt egyet, és védjegyévé tette a sárga ruhát. Aki saját logót, és sajátos sárga-fekete Koronczai Endre-arculatot, összetéveszthetetlen imázst hozott létre. Ő az, aki sárga ruhájában szalad a sárga virágokkal borított mezőn, aki extrém pózokban alszik az utcán és a köztereken, vagy aki egy kirakat üvegén keresztül vall szerelmet minden járókelőnek. Ha kell, tökéletes reklámarccá válik: autót vagy felfújható delfint reklámoz, máskor meg magzatpózba kucorodva teszteli, med-

¹ Jacques Lacan: *Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse* [A pszichoanalízis négy alapfogalma], Seuil, Paris, 1973, 76.

dig képes elviselni a homlokára hulló vízcseppeket. Láthatjuk őt csendben, meghittén elmélkedni mesterei, barátai társaságában, és hallhatjuk, ahogyan egy videóra rögzített beszélgetés során arra kéri közeli nőismerőseit, hogy – a születendő mű kedvéért – valljanak szerelmet neki. Fotóin különféle városokban tűnik fel, autópályák mellett, erdőkben jár. Sárgába öltözött sziluettje észrevétlenül és öntudatlanul vésődik be a munkáit nézők emlékezetébe.

Koronczi Endre több szempontból is különleges alak a kortárs képzőművészetben. Nevéhez nem jellegzetes stílust vagy műfajt, jellemző vizuális kódrendszert, illetve valamiféle megszokott tematikát társítunk, sokkal inkább egy színt, egy karaktert – egy ismerős arcot. A Koronczi-féle furcsa személyesség ugyanakkor rendkívül ambivalens természetű: az egyértelműen beazonosítható, felismerhető profilhoz nem társul a szó szoros értelmében vett exhibicionizmus vagy nárcizmus. Akárha a hangsúlyos testi/fizikai megjelenés ténye, az ismétlődő önreprodukálás mint rendhagyó aláírás – vagyis a műveknek az alkotó rituális felbukkanása általi kisajátítása – a Koronczi-munkákat jellemző technikai és tematikai sokféleség sajátos kompenzációja lenne. Egy biztosnak mutatkozó pont a szerteágazó, egymástól nagyon is különböző, a művész informatív honlapja révén mégis egymásba fonódó-összekapcsolódó projektek, problémakörök, gondolati kísérletek, pszichológiai felderítések közepette.

Koronczi Endre művészete személyes, de nem hivalkodóan önreflexív. Noha jellemzően saját arcát, saját figuráját használja munkáiban – sőt, emlékezetes *Bianco-projektjében*² megkonstruálja a „Koronczi Endre-márkát”, azaz kereskedelmi terméké, árucikké változtatja, s megvásárlásra kínálja föl önmagát –, teste inkább általános társadalmi-pszichológiai jelenségek demonstrálására szolgáló, élő tükörként funkcionál, semmint kitüntetett, személyes élmények reprezentálását és művészi formában történő dokumentálását lehetővé tevő felületként.

Ő maga az eszköz: az (ön)elemzés, az analízis eszköze. A néző gondolkodásának katalizátora, a felvetett kérdések és a lehetséges, ámde korántsem egyértelmű válaszok indukációs objektuma. Néma résztvevő, látens irányító és ravasz, ugyanakkor tudatos közvetítő a szemlélő (ön)megértésének bonyolult folyamatában. Sárga ruhákba bújtatott teste – eredendő és csalóka szubjektivitása ellenére – maga a tökéletes *tárgy*: a konkrét identitás álarcában megnyilvánuló fantom-személyesség. Egy olyan nem-létező (tükör)képmás, amely lehetővé teszi a potenciális befogadó számára, hogy a Koronczi Endre-figura által reprezentált „egyediből” kiindulva általánosabb kérdések felé forduljon: hogy érezzen, átérezzen, és gondolkodjon – eközben pedig szembesülhessen saját magával is.

És hogy pontosan mivel is szembesül az, aki Koronczi Endre munkáit nézi? A válasz ez esetben igen egyszerű, ám annál megfoghatatlanabb: általában a saját emócióival, a saját vélekedéseivel, önmaga automatikus, szándékolatlan reakcióval – melyeket hétköznapi valóságunk legtriviálisabb, éppen ezért jobbára észrevétlen jelenségei váltanak ki. A zavarba ejtően le-

tisztult formanyelvvel párosuló – és pontosan a vizsgált téma összetettsége okán rendkívül konkrét – művek középpontjában ugyanis a bonyolult emberi kapcsolatok állnak.

A társas viszonyok vizsgálata azonban sokkal komplexebb, mint amennyire első pillantásra tűnik. Nem véletlen, hogy Koronczi különféle (ember)kísérleteken, egyszeri és megismételhetetlen (kísérleti)szituációk demonstrálásán, fényképre vagy videóra rögzítésén, illetve szélesebb befogadói réteg aktivitására épülő-építő *public art*-projekteken keresztül közelít az emberek közötti kapcsolatok sokféleségéhez. Barátsághoz, szerelmehez, szeretettséghez, mester és tanítvány viszonyához, közönyhöz és zavarhoz, az érzelmek verbális kifejezésének nehézségéhez, a (szellemi) vallomások egyszerre banális és magasztos természetéhez.

A *Kikényszerített vallomás* című videómunkájában³ például azt mutatja be, mi történik akkor, amikor a magabiztos irányító pozíciója egyszer csak meginog: ha a kísérlet váratlan fordulatot vesz, mert a tárgyilagosságon végül diadalmaskodik az együttérzés. Ha megfigyelő visszavonhatatlanul az általa megfigyelt személy hatása alá kerül, és átveszi annak hangulatát, érzelmeit. Koronczi bebizonyítja, hogy az emberek között fennálló, régi, baráti viszony még a legnemesebb szándékkal sem írható felül semmiféle szívesség, kérés vagy játékos feladat kedvéért.

A megfigyelések egyidejű alanyaként és tárgyaként több ízben feszegeti az emberi elhatározás és szándék határait. Olyasféle kérdésekre keresi a választ, hogy vajon mindenható-e az emberi akarat? Saját magán teszteli, mennyi ideig képes kikapcsolni (ön)tudatát, és ép ésszel elviselni a vízcseppek formáját öltő monotóniát.⁴ Kíváncsi, vajon hol vannak a monotóniatűrész pszichikai és fizikai korlátai, és arra is, sikerülhet-e bárhol és bármikor *akarattal* elaludni?⁵

Máskor megkísérli láthatóvá tenni a láthatatlant: a lehetetlent,⁶ vagy a csupán következményeiben létező szület. Mentális tapasztalatokra épülő, és mentális tapasztalatokat előhívó-generáló munkáival kikényszeríti a nézői magyarázatot anélkül, hogy személyes kapcsolatot teremtené befogadóival. Tükör-szerepéből adódóan csupán felkínál, megmutat, segít, ösztönöz, szembesít, ad – anélkül, hogy cserébe visszajelzést, visszaigazolást várna. Miközben látszólag ott van minden egyes képen és videofelvételen, arca szórólapon, matricákon díszelve, Koronczi Endre, a háromdimenziós, a művész, az *igazi* magára hagyja a nézőt. Pontosabban: hagyja, hogy az magára találjon. Hogy értelmet, vagy egyszerűen csak múló élvezetet leljen a művekben. Hogy maga is kérdezzen és/vagy válaszoljon, hogy gondolkodjon az emberekről, magáról – csak úgy, saját magának.

² A projekt leírását lásd: <http://www.koronczi.hu/bianco/intro.html>.

³ *Kikényszerített vallomás*, 4 csatornás videóinstalláció, 2x5 videóinterjú, 2007–2008.

⁴ *katt, Bírom még! Nem bírom tovább!* 6 csatornás videóinstalláció (4 monitor, 2 projektor), szövegek, tárgyak, 2008.

⁵ *ExtrémAlvás*, 4 csatornás videóinstalláció, 16x8-10 perc. 2006–2007.

⁶ *Széljegyzetek. A Négy szél sorozat darabja: Leheletek*, digitális print, ventilátorok, 81x98 cm. 2009.

(Az igazi) Koronczi Endre önelemző elme, aki nemcsak ötleteivel, hanem az általa használt hordozófelületekkel és képzőművészeti műfajokkal, médiumokkal is szabadon bánik. Noha 1990-ben sokszorosító grafikai szakon végzett a Magyar Képzőművészeti Főiskolán, nem ragadt le, nem időzött sokáig a grafika műfajánál, illetve a sokszorosíthatóság kapcsán felvetett – és később, az általa létrehozott „képcsínáló automata” segítségével festészeti szempontból is körüljárt – problémáknál.

Fáradhatatlanul fotóz, (hang)installációkat, objektumokat, videó-dokumentációkat készít: minden létező módszerrel a való(di)ság tettenérésére törekszik. Nem a műfajhoz választ témát – vállaltan nem bízik az efféle mesterséges, kényszer szülte kategóriákban – hanem a gondolkodásának irányait meghatározó főbb témacsoportokhoz, konkrét elképzeléseinek optimális megvalósításához keres – és talál – megfelelő formákat. Elkészült vagy éppen folyamatban lévő projektjeit saját honlapján is közlésezi, kommentálja, kiegészíti, tovább- vagy újragondolja. *Életben tartja* őket, hiszen az általa folytatott művész(et)i, szociológiai, antropológiai és pszichológiai kísérletek végső soron az emberi létezés egyes szegmenseit helyezik új megvilágításba: az emberi életéről, az emberek közti eleven és szüntelenül alakuló viszonyokról, a minket körülvevő objektívnek tételezett világról, s a bennünk lévő szubjektív valóság működéséről mesélnek.

Koronczi tudatossága mindazonáltal óriási spontaneitással párosul – legalábbis ami a művei alapját képező kísérleteket illeti. A *kísérleti* szituáció ugyanis természeténél fogva kétes kimenetelű helyzet: a kísérlet kitalálója – annak résztvevőikhez hasonlóan – nem lehet biztos a végeredményben. Ebben az értelemben az alkotó is egy az általa kitalált kísérlet résztvevői közül, és könnyen előfordulhat, hogy nincsen befolyással többé az elindított eseményekre. Videói ezért rendszerint megrendeztettség és spontaneitás határán mozognak, s a néző számára gyakran eldönthetetlen, hol ér véget a művészi konstrukció, s hol kezdődik a való(di)ság diadala az alkotói szándék felett. Márpedig a szemlélő számára egyáltalán nem lehet mellékes, milyen konkrét probléma vizsgálata köré épül a kísérleti szituáció, kik a résztvevők, s hogy tisztában vannak-e saját, a kísérletben betöltött (kulcs)szerepükkel vagy sem.

Ha tehát van olyan releváns kérdés Koronczi munkáival kapcsolatban, amely valamennyi művének befogadáshoz nélkülözhetetlen, akkor az nem más, mint hogy „vajon mit akarhatott az alkotó?”. Ebben az esetben ugyanis nincs és nem is lehet más kiindulópont, mint a művészi szándék, az alkotói kíváncsiságból táplálkozó, a kísérleteket életre hívó akarat. A kezdeti, megtervezett szituáció aztán úgyis automatává válik, (ön)működni kezd: a kísérlet – Koronczi legnagyobb öröme – megy a maga útján. Onnantól pedig valóban nincsenek kész válaszok, csakis újabb és újabb kérdések szület(het)nek.

A felelete(ke)t, magyarázatokat kereső néző csak önmagára számíthat – és meg kell hagyni, nincsen könnyű dolga. Annak ellenére sem, hogy pontosan tudja, *mit akart az alkotó*.

Mert Koronczi Endre csupán *erre* az egyetlen kérdésre válaszol.

